

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ПРИРОДООХОРОННОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Успішне реформування і подальше становлення економіки України як складової частини економічної системи світового співтовариства багато в чому залежить від вірного теоретичного осмислення можливостей реалізації величезного потенціалу держави в нових умовах. Якщо стосовно капітальних фондів і фінансових ресурсів концепція досить визначена, то щодо природного середовища й окремих її складових питань залишається відкритим.

З підвищенням ступеня самостійності господарчої діяльності стає очевидною необхідність удосконалення управління економічною діяльністю з врахуванням забезпечення екологічної безпеки. Практика виявляє недостатню ефективність існуючих економічних та управлінських механізмів, які покликані зацікавити у вирішенні екологічних проблем менеджерів різних рівнів управління, в тому числі й керівників підприємств, які є головними господарюючими суб'єктами, які сприяють розвитку економіки та одночасно виступають джерелами екологічної небезпеки. Тяжкі екологічні наслідки господарської діяльності полягають у відсутності належного управління природокористуванням. Стратегічні цілі розвитку повинні узгоджуватися за навантаженням на територію. Збереження прийняттого стану навколишнього середовища може здійснюватися через екологізацію економіки.

В Україні економічний механізм екологічного регулювання знаходиться на цей час в стадії становлення. Державне регулювання цієї сфери має забезпечувати з боку держави систему гарантій екологічної безпеки, певною мірою впорядковувати систему управління в галузі природокористування, закладати підвалини гармонійного узгодження екологічних інтересів суспільства з інтересами його економічного розвитку.

Державному регулюванню підлягають передусім стан навколишнього середовища, тобто сукупність природних і природно-соціальних умов і процесів, природні ресурси, які залучені до господарського обігу, так і ті, що на цей час не використовуються в народному господарстві. Основні принципи регулювання природокористування в Україні зазначено Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища».

З метою реалізації функції державного регулювання охорони та раціонального використання природних ресурсів визначено три рівні управління: національний, регіональний і місцевий.

Органи регулювання відносин у сфері природокористування на національному рівні є Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство екології та природних ресурсів України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Міністерство освіти і науки України, Державна екологічна інспекція України та інші. Міністерство екології та природних ресурсів України, головним завданням якого є комплексне управління природоохоронною діяльністю в країні, розробка і проведення єдиної науково-технічної політики з охорони навколишнього середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, координація діяльності міністерств і відомств у цій галузі.

На національному рівні укладаються угоди щодо законодавчого забезпечення охорони навколишнього середовища, розроблення та впровадження еколого-економічних норм і нормативів, виділення бюджетних коштів на природоохоронні цілі, прийняття та фінансування державних екологічних програм, надання природокористувачам пільг і створення обмежень у використанні природоресурсного потенціалу тощо.

Основна мета державної екологічної політики – створення ефективних правових та економічних умов з метою надання регіонам можливостей використати наявні матеріальні та фінансові ресурси для природоохоронних заходів і проведення комплексу управлінських дій щодо зміни галузевої і технологічної структури виробництва в бік зменшення його впливу на стан навколишнього природного середовища.

Державна регіональна еколого-екологічна політика має ґрунтуватися на принципах дотримання загальнонаціональних екологічних пріоритетів, забезпечення розмежування повноважень між центральними та місцевими органами та урахувати екологічні інтереси регіонів. Природоохоронну діяльність в регіонах необхідно стимулювати, надаючи економічні пільги господарюючим суб'єктам, які намагаються забезпечити позитивні екологічні результати.

До компетенції органів, які керують природоохоронною діяльністю на місцевому рівні, входить контроль за використанням природоохоронного законодавства. До складу зазначених органів належать місцеві ради і їх виконавчі та розпорядчі органи, державні обласні управління охорони навколишнього середовища, районні та міські державні інспекції з охорони навколишнього середовища. Саме на місцевому рівні найвиразніше проявляється недосконалість організаційно-функціональної структури управління природокористування.

Організаційно-економічний механізм управління природоохоронною діяльністю має забезпечити ефективну взаємодію та координацію роботи різних державних і суспільних організацій, які займаються охороною навколишнього середовища на різних рівнях: державному, регіональному та місцевому. Однак прикрою особливістю формування даного механізму є те, що воно здійснюється досить фрагментарно. Це обумовлено рядом факторів, у тому числі політичними і господарськими прорахунками протягом трансформаційного періоду, застарілими основами його створення відповідно до вимог колишньої командно-адміністративної системи. Причому розгортається процес формування економічного механізму екологічного регулювання одночасно зі становленням специфічних ринкових відносин. Крім того, чимало еколого-економічних інструментів природокористування і природоохоронної діяльності існує тільки на рівні законодавчих положень, залишаючись дотепер не реалізованими, і тому їх можна з повним правом назвати "віртуальними". Економічний механізм екологічного регулювання характеризується негнучкістю свого інструментарію, що повинний бути адекватним еколого-економічним реаліям, неконструктивністю в подоланні протиріч взаємодії суспільства з навколишнім природним середовищем.

Порівнюючи процеси управління природокористуванням з досвідом зарубіжних країн можна відмітити, що вони навчилися вміло поєднувати економічні методи з плановими, адміністративними та правовими. Однак в Україні робота по вдосконаленню економічного механізму природокористування повинна продовжуватися в напрямках модернізації існуючих регуляторів та одночасно з розробкою і впровадженням у практику нових ринкових інструментів. Світовий досвід доводить, що система екологічного менеджменту залежить від ефективності економічного механізму природокористування, який базується на збалансованому поєднанні регуляторів примусово-обмежувального характеру з регуляторами стимулюючо-компенсаційного характеру, які, в свою чергу, забезпечують сприятливіші умови для природозбереження, а також для забезпечення екологічно безпечних технологій і методів господарювання, все це на даному етапі повинно впроваджуватися за сприянням та пильним наглядом державних органів.